

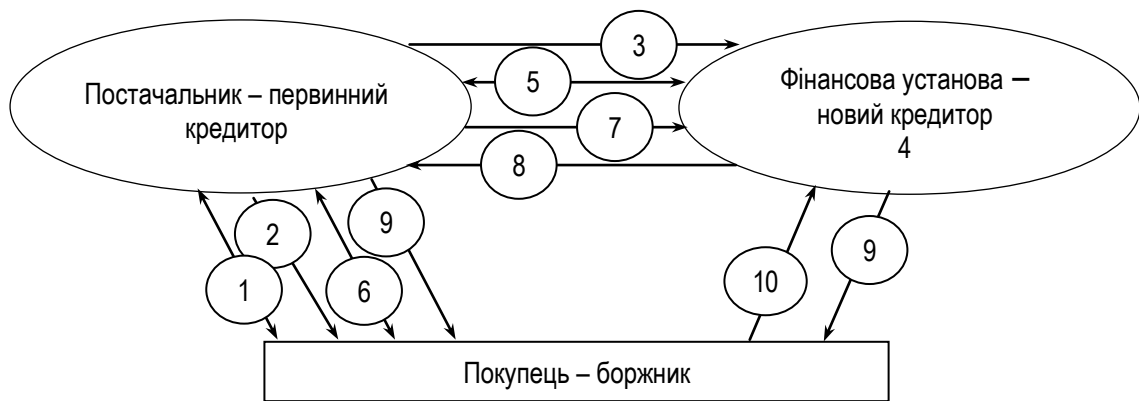
ФАКТОРИНГОВІ ОПЕРАЦІЇ: ТЕХНОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ТА ОБЛІКОВІ ПРОЦЕДУРИ

Л.В. Недеря, канд. екон. наук, Київський національний торговельно-економічний університет

Закон України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12.07.01 № 2664-XIV визначає перелік фінансових послуг, які мають право надавати фінансові установи. Одним з видів фінансових послуг стаття 4 вказаного закону називає факторинг. З економічної точки зору факторингом називається операція, пов’язана з купівлею фінансовою установою (банком) дебіторської заборгованості у постачальників, яка виникла внаслідок виконання останніми договірних умов з відпуску товарів чи надання послуг.

Законодавством України поняття факторингу визначено в Законі України “Про податок на додану вартість” від 03.04.97 № 168/97-ВР, а саме в п. 1.10, факторинг розглядається як поступка вимоги на компенсаційній основі. Іншими словами, факторинг являє собою господарську операцію, за якої фінансова установа-фактор достроково оплачує кредитуру борги дебітора, заробляючи на цьому шляхом дисконтування такого боргу залежно від строків його сплати та інших суттєвих обставин. Здійснення операції факторингу можливе тільки в разі юридичної заміни одного кредитора (постачальника) на іншого (фінансову устанovu-фактор), оскільки, сплативши борги дебітора кредитором, фактор повинен стягнути цю заборгованість з дебітора, але для цього йому спочатку потрібно стати кредитором за зобов’язанням. Заміна кредитора у зобов’язанні дістала назву “поступки вимоги”. Таким чином, центральним юридичним елементом факторингу є поступка вимоги. В останні чотири роки на сторінках періодичних фахових видань проводилась гостра полеміка стосовно юридичної правомірності укладання договорів поступки вимоги, які негативно сприймались Державною податковою адміністрацією України. На сьогоднішній день питання поступки вимоги врегульовані Цивільним кодексом України, Законом України “Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом” від 30.06 99 № 784-XIV, законом № 2664-XIV.

З економічної точки зору факторинг розглядається як операція, що має кредитний характер, оскільки умова негайної сплати розрахункових документів постачальника означає, що фактор кредитує свого клієнта до моменту отримання платежу від боржника. Заміну активної сторони зобов’язання (кредитора) та послідовність проведення факторингової операції показано на рис. 1.

Рис. 1. ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ЦИКЛ ЗДІЙСНЕННЯ ФАКТОРИНГОВОЇ ОПЕРАЦІЇ

Процедури проведення факторингової операції:

1. Укладання товарної угоди між покупцем та продавцем.
2. Відвантаження товарів, надання послуг згідно з укладеною угодою.
3. Звертання постачальника товарів (послуг) до фінансової установи із заявою – проханням про укладання договору факторингу.
4. Аналіз економічного та фінансового стану юридичної особи – постачальника, перевірка платоспроможності покупця, зазначеного в заявці постачальника та прийняття рішення про можливість укладання договору.
5. Укладання факторингової угоди між постачальником та фінансовою установою про передачу першим свого права стягнення дебіторської заборгованості з покупця новому кредиту та визначення умов вказаної юридичної дії.
6. Втрата постачальником права вимоги на стягнення дебіторської заборгованості, тобто вибуття первинного кредитора із зобов'язання.
7. Нотаріальне засвідчення постачальником копій документів (товарного договору, товаророзпорядчих документів, боргових розписок тощо), що свідчать про право вимоги, та передача їх оригіналів новому кредиту.
8. Сплата фінансовою установою поданих постачальником розрахункових документів в обсягах, визначених факторинговою угодою.
9. Повідомлення боржника про поступку вимоги, що передбачено ст. 199 Цивільного кодексу України. Законодавство не визначає особу, яка повинна здійснити таке повідомлення, виходячи з логіки зобов'язання – первинний кредитор, але фінансова установа для підстрахування процесу отримання коштів на свій кшталт – повідомляє боржника самостійно.
10. Сплата боржником зобов'язань на користь нового кредитора.

Плата за факторингове обслуговування звичайно складається із двох частин:

- процентної ставки за кредит, що надає фактор своєму клієнту;
- комісії за факторингове обслуговування клієнта.

Термін обчислення процентного доходу банку визначається від дати сплати фактором розрахункових документів клієнта до дати розрахунку, що зазначена в договорі. Комісійна винагорода може визначатись у відсотках від суми куплених розрахункових документів чи виявляти у вигляді різниці між сумою дебіторської заборгованості та сумою коштів, що згідно з угодою сплачуються постачальнику. Облік і процентного доходу, і комісійної винагороди здійснюється на основі нарахування.

Бухгалтерський облік факторингових операцій залежить від умов, викладених у факторинговій угоді. Найявніші: 1) контрольної суми з переуступки вимог; 2) номінальної вартості зобов'язання; 3) купівельної вартості зобов'язання; 4) розміру авансу, що сплачується постачальнику; 5) дати сплати авансу та дати кінцевого розрахунку з постачальником; 6) дати сплати розрахункових документів боржником; 7) процентної ставки; 8) методу

розрахунку комісійної винагороди; 9) термінів сплати процентного доходу і комісійної винагороди; 10) строку дії угоди.

Якщо облікова політика банку передбачає врахування на позабалансі всіх укладених банком договорів в умовній оцінці: “одна угода – 1 грн.”, в день укладання договору факторингу необхідно здійснити наступне бухгалтерське проведення:

Дебет рахунка 9819 “Інші цінності та документи”.

Кредит рахунка 991 “Контррахунки для рахунків розділів 96-98”.

Всі документи, що свідчать про право вимоги і які постачальник передає банку, обліковуються останнім за номінальною вартістю наступним бухгалтерським проведенням:

Дебет рахунка 9800 “Розрахункові документи за факторинговими операціями”.

Кредит рахунка 991 “Контррахунки для рахунків розділів 96-98”.

Комісійна винагорода банку за надані факторингові послуги розраховується банком у день подання клієнтом розрахункових документів. При розрахунку суми комісії необхідно врахувати, що норми податкового законодавства передбачають нарахування податку на додану вартість на доходи, які банк отримує від факторингових операцій. Нарахована банком сума комісії обліковується наступними бухгалтерськими записами:

На суму нарахованої комісії без ПДВ:

Дебет рахунка 2038 “Нараховані доходи за факторинговими операціями із суб’єктами господарської діяльності”.

Кредит рахунка 6119 “Інші комісійні доходи за операціями з клієнтами”.

На суму податку на додану вартість:

Дебет рахунка 2038 “Нараховані доходи за факторинговими операціями із суб’єктами господарської діяльності”.

Кредит рахунка 3622 “Кредиторська заборгованість за податками та обов’язковими платежами, крім податку на прибуток”.

Зобов’язання банку щодо сплати купленої дебіторської заборгованості за умови неспівпадання дати купівлі та дати розрахунку обліковуються поза балансом, як зобов’язання з кредитування, які надані клієнту, активному учаснику факторингової угоди:

Дебет рахунка 9129 “Інші зобов’язання з кредитування, які надані клієнту”.

Кредит рахунка 990 “Контррахунки для рахунків розділів 90-95”.

На дату здійснення розрахунків між банком та клієнтом, щодо викуплених новим кредитором (банком) вимог, обумовлена у факторинговій угоді сума перераховується на поточний рахунок клієнта-постачальника наступним бухгалтерським записом:

Дебет рахунка 2030 “Рахунки суб’єктів господарської діяльності за факторинговими “операціями”.

Кредит рахунка 2600 “Поточні рахунки суб’єктів господарської діяльності” або кредит рахунка 1200 “Кореспондентський рахунок в Національному банку України”.

Одночасно на сплачену клієнту суму зменшується обсяг облікованого раніше зобов’язання:

Дебет рахунка 990 “Контррахунки для рахунків розділів 90-95”.

Кредит рахунка 9129 “Інші зобов’язання з кредитування, які надані клієнту”.

Дохід від надання послуг банку повинні обліковувати з моменту юридичного підтвердження про їх здійснення, тобто облік суми на рахунку 2030 “Рахунки суб’єктів господарської діяльності за факторинговими операціями обумовлює нарахування процентного доходу:

Дебет рахунка 2038 “Нараховані доходи за факторинговими операціями із суб’єктами господарської діяльності”.

Кредит рахунка 6023 “Процентні доходи за рахунками суб’єктів господарської діяльності за факторинговими операціями”.

Кредит рахунка 3622 “Кредиторська заборгованість за податками та обов’язковими платежами, крім податку на прибуток” – на суму ПДВ.

Платежі, які банк отримує від дебітора, доцільніше відобразити на рахунку 3739 “Транзитний рахунок за іншими операціями” для подальшого розподілу за призначенням, виходячи з умов факторингової угоди. На дату остаточних розрахунків по факторинговій операції залежно від умов договору можуть бути здійснені наступні бухгалтерські записи:

Погашення за рахунок сум, що надійшли від дебітора та обліковані на рахунку 3739 комісійних та процентних доходів:

Дебет рахунка 3739 “Транзитний рахунок за іншими операціями”.

Кредит рахунка 2038 “Нараховані доходи за факторинговими операціями із суб’єктами господарської діяльності”.

Сума остаточного розрахунку з клієнтом, учасником факторингової операції, перераховується на його поточний рахунок:

Дебет рахунка 2030 “Рахунки суб’єктів господарської діяльності за факторинговими операціями”.

Кредит рахунка 2600 “Поточні рахунки суб’єктів господарської діяльності” або кредит рахунка 1200 “Кореспондентський рахунок у Національному банку України” та одночасно погашення облікованого раніше зобов’язання:

Дебет рахунка 990 “Контррахунки для рахунків розділів 90-95”.

Кредит рахунка 9129 “Інші зобов’язання з кредитування, які надані клієнту”.

Погашення суми факторингової операції за рахунок коштів, отриманих від дебітора:

Дебет рахунка 3739 “Транзитний рахунок за іншими операціями”.

Кредит рахунка 2030 “Рахунки суб’єктів господарської діяльності за факторинговими операціями”.

Після виконання дебітором зобов’язань перед банком по сплаті суми розрахункових документів здійснюється бухгалтерське проведення:

Дебет рахунка 991 “Контррахунки для рахунків розділів 96-98”.

Кредит рахунка 9800 “Розрахункові документи за факторинговими операціями”.

Невиконання дебітором своїх зобов’язань перед банком по сплаті переуступлених вимог призводить до необхідності перекласифікації строкової заборгованості за факторинговою операцією в прострочену:

Дебет рахунка 2037 “Прострочена заборгованість суб’єктів господарської діяльності за факторинговими операціями”.

Кредит рахунка 2030 “Рахунки суб’єктів господарської діяльності за факторинговими операціями”.

Подальший моніторинг факторингової операції в банку залежить від наявності чи відсутності в договорі права на регрес до клієнта, який переуступив банку дебіторську заборгованість. За наявності в угоді права регресу та несплати дебітором заборгованості банк вимагає від клієнта відшкодування коштів, які були надані йому банком згідно з умовами факторингової угоди. У разі відсутності в договорі права на регрес та ненадходження коштів від дебітора прострочена заборгованість суб’єкта господарської діяльності за факторинговою операцією вважається сумнівною і підлягає обліку на рахунку 2093 “Сумнівна заборгованість за рахунками суб’єктів господарської діяльності за факторинговими операціями”.

Визнана правлінням банку безнадійна заборгованість за факторинговою операцією списується за рахунок резерву, спеціально для цього створеного з обов’язковим обліком списаної суми на позабалансі протягом строку позовної давності.

Факторинговим операціям, як і класичним операціям з кредитування, притаманний ризик отримання збитків внаслідок неповернення грошових коштів. Зважена політика банку стосовно відбору клієнтів для факторингових угод, всебічне знання бізнесу клієнтів та отримання достовірної інформації для аналізу платоспроможності дебіторів клієнта дасть можливість зменшити ризик отримання збитків внаслідок неповернення грошових коштів. Законодавче вирішення юридичних питань стосовно поступки вимоги, питань оподаткування факторингової операції дасть можливість банкам розширити спектр банківських послуг, збільшити обсяг банківського прибутку тощо.